

UVODNIK ODGOVORNEGA UREDNIKA

Primož Južnič

Uvodnik
UDK 02(497.4):050

Ključne besede: uvodnik, Knjižnica, bibliotekarstvo in informacijska znanost, revije

Editorial
UDC 02(497.4):050

Key words: editorial, Library, library and information science, journals

S to številko se zaključuje 54. letnik revije *Knjižnica*, zadovoljen sem, da nam je uspelo v predvidenem času objaviti načrtovano število člankov in drugih prispevkov. Pri pripravi vseh števil revije *Knjižnica* nama, urednikoma, pomaga veliko število sodelavk in sodelavcev, strokovnjakov s področij, ki jih revija pokriva. Če jih na kratko naštejemo:

- avtorji člankov in drugih prispevkov, ki dajejo vsebino reviji, ter
- recenzenti, ki pomagajo, da so prispeli članki boljši,
- člani Uredniškega odbora in Uredniškega sveta, ki skrbijo za uredniško politiko in usmeritev revije,
- financerji, ki zagotavljajo finančno osnovo reviji, ter nenazadnje
- bralci, ki dajejo smisel reviji in katerih odzivi me še posebej veselijo.

Upam, da smo z letošnjim letnikom izpolnili pričakovanja stroke in dejavnosti in da se nam je uspelo približati pravi formuli za to, da je revija *Knjižnica* dovolj kvalitetna, zanimiva in uporabna, torej pravi informacijski vir za stroko in dejavnost. Nikakor ni preprosto najti takšne formule, saj moramo na eni strani upoštevati jasno določene in opredeljene znanstvene standarde, na drugi strani pa ohranjati aktualnost in uporabnost za vsakdanjo strokovno dejavnost.

Knjižničarstvo kot dejavnost ter bibliotekarska in informacijska znanost kot znanstveno področje pokrivata namreč zelo široko področje. Knjižničarstvo že desetletja ni enoznačna, enostavna dejavnost, saj gre razvoj v različne smeri. Kako ponuditi revijo, ki bi prinašala objave, zanimive za tako različna, pogosto ozko specializirana dela na knjižničarskem področju? Zagotovo morajo vsi, ki delujejo na tem področju, vzdrževati visok tempo prilagajanja razvoju informacijske tehnologije, spremljati pa morajo tudi druge elemente naše dejavnosti, ki niso vezani izključno na informacijsko tehnologijo. Ali lahko ponudimo dovolj različnih in zanimivih zapisov za različne strokovnjake, ki delujejo na našem področju, je vprašanje, ki si ga večkrat postavim. Odgovora na to vprašanje žal ne poznamo.

Zato se letos nismo odločili za prednostne teme in ne za posebne tematske številke. Kar pa ne pomeni, da tega ne bi poskusili v prihajajočem letu. Seveda tako, da ne bi zmanjšali raznovrstnosti tem in področij, ki zagotavljajo, da bi vsak knjižničar in strokovnjak s sorodnih področij, ob tem ko »vzame v roke« novo številko *Knjižnice*, v njej našel kakšen zanimiv članek zase.

Kot je običajno v uvodniku, bi na kratko predstavil vsebino. Tokrat imamo kar devet prispevkov.

Prvi članek treh avtorjev mag. Gorazda Vodeba, dr. Eve Kodrič-Dačić in Kristine Janc z naslovom »Analiza stanja in možnosti ukinitve nadomestil za včlanitev v slovenske splošne knjižnice« ima zanimivo izhodišče. Ukinitve članarin v splošnih knjižnicah je zapisana kot eden izmed programskih ciljev na področju kulture v koalicijskem sporazumu sedanje vlade. Žal politične odločitve ne preverimo vedno tudi z raziskovanjem in zato je ta članek zanimiv, saj naredi prav to. Zamisel za ukinitve članarin naj bi temeljila na tem, da bi se s tem povečala dostopnost in uporaba storitev splošnih knjižnic. Povečanje dostopnosti in uporabe storitev se pogosto poenostavlja enači z večjim številom včlanjenih prebivalcev v knjižnico. Primerjalna analiza podatkov o vključenosti prebivalstva v splošne knjižnice kaže na to, da je v državah, kjer članarine ni, v knjižnice včlanjen tudi večji delež prebivalstva (Finska). Da bi bila slika popolnejša, so avtorji v analizo vključili tudi pregled uporabniških plačil v visokošolskih knjižnicah ter muzejih in galerijah.

V empiričnem delu se avtorji obrnejo na vodje slovenskih splošnih knjižnic in jih prek spletne ankete vprašajo za mnenje. Odgovori kažejo na zaskrbljenost vodij nad posledicami, ki bi nastale ob morebitni ukinitvi članarine. Zmanjšanje finančnih sredstev bi imelo negativen vpliv na kakovost storitev, ki jih knjižnice trenutno nudijo svojim uporabnikom. Avtorji niso našli nedvoumne in neposredne povezave med ukinitvijo članarin in parastom članov knjižnic.

Podobne teme – vpliva odločitev države na kakovost knjižničnih storitev – se

lotita tudi Tilen Mandelj in Miro Pušnik, avtorja naslednjega prispevka, kjer obravnavata vpliv davka na dodano vrednost na nabavo in zagotavljanje dostopa do elektronskih informacijskih virov. Žal ureditev davka na dodano vrednost (DDV) za knjižnično gradivo, ki bi zagotovo prispevala k večji dostopnosti informacijskih virov, ni našla svojega mesta v koalicijski pogodbi, tako kot se je to zgodilo s tematiko članarin v splošnih knjižnicah. Ta ukrep države prizadene predvsem raziskovalno dejavnost, torej visokošolske in specialne knjižnice. S primerjavo Slovenije in drugih držav Evropske unije avtorja ugotavljata, da žal v Sloveniji s preveč togim razumevanjem nekaterih »evropskih« direktiv škodujemo razvoju knjižnično informacijske dejavnosti kot podpori raziskovalni dejavnosti in otežujemo prehod od tiskanih k elektronskim virom, ki jo je večina drugih držav v EU že opravila. Strokovna presoja ugotavlja, da so učinki Direktive Sveta in *Zakona o davku na dodano vrednost* izrazilo nerazvojno naravnani in uperjeni proti razvoju informacijske družbe in družbe znanja.

Dejstvo, da se e-revije na področju Direktive štejejo za obliko storitve, je predvsem strokovno nesprejemljivo. Na osnovi analize položaja v drugih članicah EU avtorja predlagata dve rešitvi, s katerimi bi lahko izničili vse elemente neenakopravnosti med tiskanimi in elektronskimi informacijskimi viri, ki jih je Direktiva povzročila znotraj EU. Prva, na evropski ravni, bi bila sprememba direktive o DDV in druga, na nacionalni ravni, bi bila uvedba mehanizma vračila davka za elektronske informacijske vire.

Naslednji članek treh avtorjev dr. Alenke Šauperl, Kristine Šter in dr. Mirana Hladnika »Književna dela v Wikipediji«, obravnava temo, ki se ne ukvarja toliko z državo in njenimi mehanizmi, temveč gre za nadnacionalni svetovni splet in eno od najbolj popularnih storitev Wikipedije. Projekt Wikipedija, ki je prosto dostopna enciklopedija, temelji na sodelovalni programski opremi. Na podlagi dosedanjih študij opisa književnih del ter lastne raziskave vsebine in oblike člankov za devet književnih del v petih različnih Wikipedijah (angleški, francoski, španski, hrvaški in slovenski) sta pripravljena in predstavljena utemeljitev in opis strukture članka o književnih delih v slovenski Wikipediji.

Povezava med knjižničnimi katalogi in različnimi spletnimi aplikacijami so nedvomno pomembne za bodočnost stroke in dejavnosti. Sodelovanje knjižničarjev v projektu slovenske Wikipedije bi, po mnenju avtorjev, koristilo tudi vzajemnemu katalogu COBIB v aplikaciji COBISS/OPAC, saj bi knjižničarji lahko vsebino članka iz Wikipedije kopirali v bibliografski zapis. Predstavljeni vzorci člankov, ki bi utegnili biti v pomoč bibliotekarjem, so tudi spodbuda, da bi se bibliotekarji bolj posluževali Wikipedije in predvsem tudi sami prispevali in sestavili kratko vsebino in oceno knjige, ki so jo ravnokar prebrali.

Z Matejo Ugovšek sva prispevala članek »Pravljичne ure z zgodovinsko tematiko in slovenske splošne knjižnice«, ki posega v najbolj odmevno obknjižnično de-

javnost slovenskih splošnih knjižnic. Pravljičnice in pripovedke s seboj prinašajo različna znanja, ki jih lahko koristno uporabimo pri zgodnjem učenju otrok. Otroke in njihove starše privabimo na zelo obiskane dogodke, ki redno potekajo, in jih s tem pridobimo kot uporabnike. Pravljične ure izvajajo tudi izkušeni strokovnjaki, saj ima povprečna knjižničarka pravljíčarka glede na dobljen vzorec v anketi, več kot deset let delovnih izkušenj na področju izvajanja pravljíčnih ur. Članek želi opozoriti na poseben pogled na pravljíčne ure v smislu zgodnjega učenja zgodovine, kar je danes pomembno. Na predšolski ravni lahko otrokom s pripovedovanjem pravljíc in pripovedk z zgodovinsko tematiko pri pravljíčnih urah vzbudimo zanimanje za zgodovino. Temu so namenjeni tudi prikazi primerov izvajanja pravljíčnih ur z zgodovinsko tematiko.

Sedem avtorjev s prvo podpisano Ines Jerele predstavlja projekt Digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem (DEDI II), ki je nastal kot prototipni raziskovalno-razvojni projekt na osnovi predhodnega pilotnega projekta. Članek govori o knjigi kot premični kulturni dediščini in umestitvi knjige v tako oblikovano Digitalno enciklopedijo naravne in kulturne dediščine na Slovenskem. DEDI je po mnenju avtorjev edinstven v slovenskem in tudi evropskem merilu, saj na enem mestu združuje ne samo objekte iz naslova premične kulturne dediščine, ampak tudi naravne ter nepremične in žive kulturne dediščine. Med zapisi torej najdemo značilnosti regionalnih območij in slovenskih krajev, ki se vežejo na arhitekturo, običaje in folkloro, pa tudi opise naravnih značilnosti pokrajine, kamnin, rastlin, živali in dreves ter vodovja in podobno. To pomeni, da se je na projektu moralo združiti več različnih ustanov, vsebinskih partnerjev in ustanov za tehnično podporo.

V zaključni fazi portal DEDI vsebuje 430 objektov dediščine, NUK je za projekt in opise na portalu pripravil vsebine, povezane s 34 naslovi knjižnih del, virtualnih knjig, ki jih uporabniki lahko listajo, pregledujejo, povečujejo, tiskajo itd. Vsak naslov ima dodatne opise, vezane na avtorja, delo, kraj nastanka, obdobje in podobno. Poleg knjig je digitaliziranih tudi vrsta razglednic, portretov, zemljevidov in rokopisov.

Marjeta Šušteršič in Boris Rifl predstavljata »Izbor gradiva za Slovensko bibliografijo«. Tu se posebej posvetita kriterijem za selekcijo člankov, ki so razdeljeni na formalne in vsebinske. Formalni kriteriji so bolj znani, članke se izbira po državnem načelu. Vsebinski kriterij je, da se v bibliografijo vključuje prispevke s trajnejšo strokovno, znanstveno, kulturnoumetniško ali zgodovinsko vrednostjo. Prav ta informacija je za uporabnike ključnega pomena, saj le tako lahko vedo, kaj bodo v bibliografiji našli in česa ne. Od leta 2008, se v Slovensko bibliografijo člankov vključuje prispevke iz več kot petsto slovenskih serijskih publikacij, iz njih v nacionalno bibliografijo vsako leto vključimo v povprečju prek 17.000 člankov. Kriteriji za vključevanje člankov v Slovensko bibliografijo so se izoblikovali skozi desetletja njenega izhajanja, se spreminjali in dopolnjevali. Ven-

dar ne bodo nikoli tako avtomatizirani, da ne bi bila potrebna tudi strokovnost in izkušnje bibliografov, ki se trudijo nepristransko, objektivno in kar najbolj strokovno opravljati svoje delo.

V predzadnjem prispevku mag. Gorazda Vodeba »Podoba slovenskih splošnih knjižnic v letu 2009« avtor nadaljuje serijo predstavitev dela splošnih knjižnic na osnovi zbranih statističnih podatkov, zato so izpostavljene samo osnovne značilnosti celotnega dela splošnih knjižnic v letu 2009. Še posebej so zanimive primerjave s preteklimi leti. Prirast gradiva je namreč upadel kar za 8 % glede na leto 2008. Pri uporabi pa splošne knjižnice ne beležijo upada, saj delež članov med prebivalstvom ostaja na isti ravni, in sicer 24,7 %. Razveseljivo je, da število enot gradiva izposojenih na dom še zmeraj narašča, in sicer je za 1,2 % večje kot leta 2008.

Posebej me je zanimalo gibanje zaposlenih v knjižnicah v primerjavi z zadnjima dvema letoma, ki najbolj kaže na vplive krize. Določilo *Standardov za splošne knjižnice* o petih strokovnih knjižničarskih delavcih na 10.000 prebivalcev sicer ni bilo doseženo v nobenem od teh let. V letu 2007 so knjižnice izpolnjevale te zahteve v 86,6 %, 2008 je zaposlovanje zraslo na 91,2 % zahtevanih delavcev in v letu 2009 spet padlo na 88 %. Še vedno sicer med zaposlenimi prevladujejo priučeni bibliotekarji, vendar se, kar je za stroko razveseljivo, počasi dviguje število diplomiranih bibliotekarjev in to z 245,4 (2007) na 250,7 (2008) ter 262 (2009) v ekvivalentu polne zaposlitve (EPZ) (Vodeb, 2008; Vodeb, 2009). To se je zgodilo kljub temu, da že dolga leta čakamo na ureditev vstopa v profesijo oz. pripravo podzakonskih aktov o strokovnih izpiti, ki jih zahteva *Zakon o knjižničarstvu*. Zanimivo bo videti, če se bo ta trend nadaljeval tudi v letu 2010.

In še zadnji prispevek Tereze Poličnik-Čermelj o aktualnih problemih pri inventarizaciji gradiva v aplikaciji COBISS v luči zbiranja statističnih podatkov. Statistične podatke o knjižničnem gradivu zbira Center za razvoj knjižnic (Cezar), ki deluje pri Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK). Za relevantne podatke potrebuje Cezar enotne knjižnične evidence, znano terminologijo in ustrezna mednarodna priporočila, kar se vse veže na inventarizacijo v knjižnicah.

Inventarizacija kot vpis knjižničnega gradiva v inventarno knjigo je zagotovo najstarejše knjižničarsko opravilo. A celo to najbolj osnovno in najstarejše knjižničarsko opravilo ni ostalo nedotaknjeno pred vplivom digitalizacije in elektronskih virov v knjižnicah. Zato avtorica predlaga tudi možne načine inventarizacije elektronskih virov, dostopnih na daljavo. Knjižnice namenijo velika finančna sredstva prav e-virom, ki jih inventarne knjige ne beležijo. Namesto teh hranijo pogodbe in iščejo možnosti in orodja, ki bi jim olajšala izdelavo statistik. Avtorica opozori na veliko nerešenih vprašanj, ki zadevajo inventarizacijo spletnih virov.

Žal tudi v zadnji številki objavljamo rubriko In Memoriam, tokrat v spomin g. Ivanu Pintariču. Moj spomin na pokojnega kolega sega v leto 1983, ko sem opravljal bibliotekarski izpit. To je bil prvi preizkus znanja, ki se je imenoval Splošni del bibliotekarskega izpita. Vseboval je predvsem zakonske predpise, ki niso bili ozko vezani na knjižničarstvo, temveč so vsebovali tudi tedanjo delovno zakonodajo in predpise. Prijeten pogovor na izpitu ter boljše razumevanje pravnih okvirov svojega dela je izkušnja, ki jo zagotovo delim z velikim številom kolegov na našem področju.

Žal se mi je ob tem utrnila tudi druga, manj prijetna misel. Namreč dejstvo, da se v 27 letih na tem področju ni prav nič spremenilo. Isti samoupravni sporazum, ki je določal takratno opravljanje strokovnih bibliotekarskih izpitov, velja še danes. Vem, da nisem edini, ki se sprašujem, kako je to mogoče, saj je absurd takšne ureditve vstopa v profesijo očiten in tudi žaljiv za celotno dejavnost. V sosednji Hrvaški so takšno urejanje vstopa v profesijo odpravili takoj s svojim novim *Zakonom o knjižnicah* v letu 1997. V njem so za profesionalnost in za strokovni izpit opredelili licenčni izpit (34. člen) ter s tem razrešili dilemo o izobraževanju in usposabljanju. Podobno so storili tudi na Poljskem (Hollender, 2007), kjer na delovnem mestu ne more napredovati, kdor nima ustrezne izobrazbe in diplome s tega področja. Torej ni vzroka, da tega ne bi storili tudi pri nas. Ureditev so v Sloveniji prenesli v podzakonski akt, ki pa nikakor ne ugleda luči sveta. A mogoče o tem kdaj drugič, v upanju, da nam leto 2011 le prinese ureditev tega področja knjižnične stroke in dejavnosti.

Navedeni viri

1. Hollender, H. (2007). Who will take over the libraries of the new Europe? *Liber Quarterly*, 17 (3–4). Pridobljeno 20. 12. 2010 s spletne strani: <http://liber.library.uu.nl/publish/articles/000207/article.pdf>
2. Vodeb, G. (2009). Podoba slovenskih splošnih knjižnic v letu 2008. *Knjižnica*, 53 (1–2), 33–51.
3. Vodeb, G. (2008). Podoba slovenskih splošnih knjižnic v letu 2007. *Knjižnica*, 52 (4), 57–76.

Dr. Primož Južnič, izr. prof., je odgovorni urednik revije *Knjižnica* in profesor na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Naslov: Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: primoz.juznic@ff.uni-lj.si